

Een plaats voor vluchtelingen in het welzijns- en armoedebeleid

Christophe Janssens & Sabine Craenen

Wanneer asielzoekers erkend worden als vluchteling krijgen ze een permanent verblijfsstatuut. Ze kunnen als volwaardig burger een nieuw leven beginnen in België. De opluchting die hiermee gepaard gaat, verandert voor veel vluchtelingen al snel in onzekerheid wanneer ze worden geconfronteerd met drempels en discriminatie in de samenleving. Dit artikel brengt het hindernissenparcours in kaart dat veel vluchtelingen doorlopen vanaf het moment dat ze in België aankomen.

Het was huidig minister van Werk, Monica De Coninck, die als OCMW-voorzitter van Antwerpen stelde dat het OCMW evolueert van een eerstelijnsdienst voor de hele bevolking naar een integratiedienst voor nieuwkomers. We willen in deze tekst argumenteren dat dit niet alleen als een probleem moet worden bekeken. Een goed integratiebeleid is volgens ons een belangrijk onderdeel van een efficiënt armoedebestrijdingsbeleid.

Mensen van buitenlandse origine zijn oververtegenwoordigd in de armoedecijfers. Dit blijkt uit alle wetenschappelijke publicaties die de armoede van mensen met een buitenlandse herkomst in kaart brengen. Onder meer het meest recente *Jaarboek Armoede en Sociale Uitsluiting* (Oases, 2011) besteedt er uitgebreid aandacht aan. Slotconclusie in alle publicaties: de armoedecijfers van deze groep zijn hallucinant. Het jaarboek waarschuwt dan ook dat het risico op een nieuwe groep generatiearmen reëel is.

Vluchtelingen hebben hun land moeten verlaten omwille van oorlog, geweld of vervolging. Ze hebben een verblijfsvergunning gekregen nadat hun asielaanvraag is goedgekeurd. Heel wat factoren maken dat zij zich bij de start van hun leven in België vaak in een erg kwetsbare situatie bevinden. Anderzijds brengen vluchtelingen ook een pak ervaring en kwalificaties mee uit hun herkomstland. Ze bezitten vaardigheden die, als de kansen daarvoor worden gecreëerd, het risico op armoede ook kunnen verminderen.

Investeer in vluchtelingen zodat ze op middellange termijn iets kunnen teruggeven aan de samenleving die hen bescherming biedt.

In de Vlaamse wetenschappelijke literatuur is de specifieke situatie van vluchtelingen nog niet onderzocht. In het beste geval zijn vluchtelingen onder de ruimere noemer van nieuwkomers terug te vinden. In Nederland zijn er sinds het verschijnen van de *Integratiebarometer* (Vluchtelingenwerk Nederland, 2009) wel aparte cijfers over vluchtelingen beschikbaar.

Hieruit blijkt dat vluchtelingen in vergelijking met andere migranten sterker op Nederland zijn georiënteerd, meer contacten hebben met Nederlanders en de taal beter spreken. Anderzijds vinden ze moeilijker werk en zijn ze vaker afhankelijk van een uitkering.

Dit artikel heeft niet de ambitie om het uitgebreide Nederlandse onderzoek over te doen voor Vlaanderen. Het is gebaseerd op groepsgesprekken met vluchtelingen, gesprekken

met vertegenwoordigers van allerlei organisaties, academici en een beperkte literatuurstudie. Op basis van ons bronnenmateriaal komen we toch tot vergelijkbare conclusies. We willen dan ook hetzelfde pleidooi houden als onze Nederlandse collega's: investeer in vluchtelingen zodat ze op middellange termijn iets kunnen teruggeven aan de samenleving die hen bescherming biedt. Investeer in vluchtelingen zodat ze op middellange termijn iets kunnen teruggeven aan de samenleving die hen bescherming biedt.

Dit artikel brengt in algemene termen de struikelblokken in beeld die een goede integratie van vluchtelingen belemmeren. Daardoor wordt het risico dat deze mensen in de armoede terechtkomen vergroot. Binnen de groep van vluchtelingen vinden we groepen extra kwetsbare vluchtelingen, met eigen problemen waar we binnen het bestek van dit artikel niet kunnen op ingaan: bijvoorbeeld alleenstaande moeders en niet-begeleide minderjarigen. We besteden wel in een aparte paragraaf aandacht aan mensen die het statuut van subsidiaire bescherming krijgen. Zij krijgen een tijdelijk in plaats van een permanent verblijfsstatuut en dat zorgt voor extra problemen.

Voor en tijdens de asielprocedure

De sociaaleconomische positie van vluchtelingen wordt voor een groot deel bepaald door wat ze meemaakten voor ze een verblijfsvergunning kregen. Een vluchteling krijgt van de Belgische overheid bescherming omwille van een gegronde vrees voor vervolging in het land van herkomst. De kans is reëel dat hij in zijn land van herkomst traumatische ervaringen opdeed en familie en vrienden in allerijl moest achterlaten. Aangekomen in België komen vluchtelingen vaak terecht in opvangcentra waar ze zonder veel privacy moeten samenleven met onbekenden. Ze zijn voor van alles en nog wat afhankelijk van de begeleiders. De onzekerheid over de afloop van de asielprocedure zorgt voor erg veel stress.

Dit alles maakt dat vluchtelingen een groter dan gemiddeld risico hebben op psychosociale problemen. Dat heeft onvermijdelijk gevolgen voor hun latere integratietraject. Investeren in de mentale gezondheid van asielzoekers en vluchtelingen kan op verschillende manieren. Preventief kunnen psycho-educatieve activiteiten georganiseerd worden. Dit zijn activiteiten die asielzoekers helpen om te gaan met hun situatie. Het programma Mind-Spring, dat gebruikt maakt van ex-asielzoekers als trainers, is hier een goed voorbeeld van. Daarnaast moeten vluchtelingen terechtkunnen in de geestelijke gezondheidszorg voor een gespecialiseerde behandeling van eventuele trauma's. Aangekomen in België komen vluchtelingen vaak terecht in opvangcentra waar ze zonder veel privacy moeten samenleven met onbekenden. Ze zijn voor van alles en nog wat afhankelijk van de begeleiders. De onzekerheid over de afloop van de asielprocedure zorgt voor erg veel stress. Vluchtelingen hebben een groter dan gemiddeld risico op psychosociale problemen, wat gevolgen heeft voor hun latere integratietraject.

Aangekomen in België komen vluchtelingen vaak terecht in opvangcentra waar ze zonder veel privacy moeten samenleven met onbekenden. Ze zijn voor van alles en nog wat afhankelijk van de begeleiders. De onzekerheid over de afloop van de asielprocedure zorgt voor erg veel stress. Vluchtelingen hebben een groter dan gemiddeld risico op psychosociale problemen, wat gevolgen heeft voor hun latere integratietraject.

De manier waarop de opvang in België is gereguleerd en georganiseerd heeft nog andere nadelige gevolgen. Asielzoekers komen weinig in contact met hun omgeving en krijgen weinig kansen om zich te integreren. Nederlandse lessen, en sinds kort ook lessen maatschappelijke oriëntatie, zijn voor hen niet verplicht en daardoor minder toegankelijk – wie verplicht is, krijgt prioriteit. Vrijwilligerswerk is voor asielzoekers verboden. Recht om te werken hebben ze pas na zes maanden en enkel onder bepaalde voorwaarden. Er is een georganiseerde inactiviteit voor asielzoekers die kan leiden tot een verlies van vaardigheden. Bij hun erkenning zijn vluchtelingen het, zeker na een lange asielprocedure, niet meer gewoon om verantwoordelijkheden op te nemen. Het kan een hele poos duren voor die vaardigheden weer zijn opgebouwd.

De opvang van asielzoekers kan beter zo worden ingericht dat ze een zo normaal mogelijk leven kunnen leiden. We breken een lans voor kleinschalige opvang, waar meer ruimte is voor privacy en het opnemen van eigen verantwoordelijkheden. De periode van inactiviteit moet zo kort mogelijk worden gehouden. Tegelijkertijd moeten asielzoekers de kans krijgen opleidingen te volgen of te werken en een sociaal netwerk op te bouwen. Zo zullen ze na hun eventuele erkenning veel sneller op eigen benen staan.

Op zoek naar een geschikte woning

De meeste vluchtelingen hebben geen spaargeld om een huurwaarborg te betalen, spreken de taal niet goed en weten niet hoe ze een woning moeten zoeken. Binnen twee maanden een woning vinden, blijkt dan ook vaak een erg moeilijke opdracht.

Wanneer een asielzoeker erkend wordt als vluchteling kan zijn nieuwe leven pas echt beginnen. Snel een geschikte woning vinden is een cruciale eerste stap in een lang integratieproces. Ook de regelgeving verplicht vluchtelingen om hier snel werk van te maken, want een erkend vluchteling heeft maar twee maanden de tijd om de asielopvang te verlaten.

De meeste vluchtelingen hebben geen spaargeld om een huurwaarborg te betalen, spreken de taal niet goed en weten niet hoe ze een woning moeten zoeken. Toch bestaat er vanuit de overheid voor hen geen

structureel woningaanbod en is er nauwelijks begeleiding voorzien. Binnen twee maanden een woning vinden, blijkt dan ook vaak een erg moeilijke opdracht. De meeste vluchtelingen hebben geen spaargeld om een huurwaarborg te betalen, spreken de taal niet goed en weten niet hoe ze een woning moeten zoeken. Binnen twee maanden een woning vinden, blijkt dan ook vaak een erg moeilijke opdracht.

N. verbleef in een groot opvangcentrum toen hij subsidiaire bescherming kreeg toegekend. Zijn vreugde sloeg om in wanhoop toen hij, ondanks een verwoede zoektocht, geen studio vond. Na twee maanden kreeg hij in het opvangcentrum te horen: 'N. you have to go.' N. sliep een paar dagen in het stadspark tot hij werd opgepikt door enkele landgenoten die hem een tijdelijke verblijfplaats aanboden in hun woning.

Door de lange wachtlijsten kunnen vluchtelingen niet terecht in de sociale huisvesting. De private huurmarkt is hun enige optie. Daar zijn weinig woningen te vinden die voor hen betaalbaar zijn. Vluchtelingen moeten een harde concurrentiestrijd aangaan met andere kandidaat-huurders die veel beter in de markt liggen bij huiseigenaars.

Eigenaars willen zelden hun woning verhuren aan mensen met een leefloon, zeker niet als ze tegelijkertijd ook een vreemde herkomst hebben.

T. hoorde aan de telefoon dat de studio die ze te huur had zien staan nog vrij was. De volgende dag ging ze het appartement bekijken. Toen de eigenares zag dat ze Afrikaans was, bleek het appartement plots verhuurd te zijn. T. vond dit verdacht en liet een kennis dezelfde dag terugbellen. De studio was nog altijd beschikbaar.

Tijdens hun zoektocht komen vluchtelingen bijna automatisch in grotere steden terecht. Daar zijn voor hen meer woningen te vinden en daar zijn landgenoten die hen kunnen ondersteunen. Toch komen veel vluchtelingen terecht in woningen met minimaal comfort waar ze naar verhouding veel voor betalen. Vaak houden ze erg weinig geld over om van te leven.

Dat het ook anders kan, bewijst de praktijk in Nederland. Daar krijgen alle gemeenten een taakstelling om op basis van hun aantal inwoners huisvesting te bieden aan een vastgelegd aantal vluchtelingen. Ook de Vlaamse overheid, die bevoegd is voor het huisvestingsbeleid, zou op zoek moeten gaan naar echte oplossingen voor vluchtelingen die na hun asielpcedure op straat staan. Mogelijk kunnen die oplossingen bij uitbreiding ook van toepassing zijn op andere mensen die om één of andere reden dakloos zijn geworden.

Wanneer ze een eigenaar vinden die hen een woning wil verhuren, moeten vluchtelingen steun van het OCMW bekomen om de huurwaarborg te betalen en eventueel een installatiepremie en Vlaamse huursubsidie te verkrijgen. Welke aanvragen worden goedgekeurd, blijkt af te hangen van de gemeente waar een vluchteling terechtkomt.

Bij het OCMW en de gemeente

De zoektocht naar een woning is voor vluchtelingen nog niet afgerond wanneer ze een eigenaar vinden die hen een woning wil verhuren. Ze moeten steun van het OCMW bekomen om de huurwaarborg te kunnen betalen en eventueel een installatiepremie en een Vlaamse huursubsidie te verkrijgen. Wanneer ze een eigenaar vinden die hen een woning wil verhuren, moeten vluchtelingen steun van het OCMW bekomen om de huurwaarborg te betalen en eventueel een installatiepremie en Vlaamse huursubsidie te verkrijgen. Welke aanvragen worden goedgekeurd, blijkt af te hangen van de gemeente waar een vluchteling terechtkomt.

Welke aanvragen worden goedgekeurd, blijkt af te hangen van de gemeente waar een vluchteling is terechtgekomen. Sommige OCMW's gaan soepel om met het toekennen van premies, andere zijn erg terughoudend. Welke beslissing wordt genomen, hangt zowel af van de individuele maatschappelijk werker als van het beleid van een welbepaald OCMW. Meerdere organisaties geven aan dat sommige gemeenten een officieus beleid voeren om nieuwkomers en mensen in armoede te ontmoedigen. Grotere steden argumenteren dat zij al meer dan hun deel van de 'last' opnemen. Kleinere gemeenten sturen nieuwkomers naar de grote steden onder het mom dat daar meer voorzieningen zijn. Sommige OCMW's begeven zich in de argumentatie van hun beslissingen op het randje van het redelijke.

Tijdens het sociaal onderzoek krijgt K. de vraag: 'So you have a home in Afghanistan?' K. reageert: 'Jazeker, ik heb een thuis bij mijn zus, bij mijn ouders en bij mijn broer, die bij mijn vader in de chocoladefabriek werkt.' De OCMW-assistent maakt hiervan: '... daar u verklaarde drie huizen en een chocoladefabriek te hebben in Afghanistan, dient u uw rechten uit te putten bij uw familie in uw thuisland. U hebt zichzelf in een positie van onvermogen geplaatst. Uw financiële steun en waarborgen verpleging en verzorging worden geweigerd.'

Wie een woning vindt, moet er nog in slagen om zich in de gemeente in te schrijven. Van het Commissariaat-Generaal voor de Vluchtelingen en de Staatlozen (CGVS) krijgt een vluchteling de nodige documenten om zich te laten inschrijven in het bevolkingsregister in de gemeente. De gemeente reikt daarop een identiteitsdocument van onbeperkte duur uit dat ook de deur opent naar heel wat andere diensten. Zonder identiteitsdocument of inschrijving in de gemeente bekom je geen bankrekening, mutualiteit, soms zelfs geen OCMW-steun.

Deze procedure blijkt voor veel vluchtelingen een administratieve lijdensweg. Om te beginnen laten de documenten van het CGVS weken, soms maanden op zich wachten. Na de aanmelding bij de bevolkingsdienst stuurt het gemeentebestuur de aanvraag door naar de lokale politiedienst voor een woonstcontrole. Hoewel de politie hiervoor officieel acht dagen heeft, kan het meerdere weken aanslepen voor dit effectief gebeurt.

De wijkagent durft bovendien al eens optreden als wooninspecteur en de inschrijving weigeren omdat de woning niet in orde is met de gewestelijke *Wooncode*. Nochtans mag de gemeente geen inschrijving weigeren op basis van veiligheid, gezondheid of ruimtelijke ordening. Natuurlijk is de wooncode belangrijk, maar in de praktijk blijkt de strikte toepassing ervan – en vooral het vereiste minimum aantal m² – onbedoelde negatieve gevolgen te hebben. Vooral grote families hebben het hierdoor moeilijk om ingeschreven te raken in een gemeente of huursubsidies te bekomen.

Vluchtelingen worden na een lange asielprocedure soms opnieuw geconfronteerd met inefficiënte procedures, regelnerij en gebrekkige kennis bij het overheids personeel. De grote werkdruk bij een aantal diensten zet een goede dienstverlening ook danig onder druk. Het wijdverspreide vooroordeel dat vluchtelingen naar België komen wegens de sociale zekerheidsvoorzieningen lijkt sommige lokale mandatarissen bovendien parten te spelen. Het inspireert hen eerder tot een restrictief beleid, met de nadruk op het voorkomen van misbruiken, dan tot een beleid dat kansen creëert. De autonomie van de lokale besturen maakt het moeilijk om te zorgen voor een eenvormig en duidelijk beleid.

Gezinshereniging

Veel vluchtelingen hebben hun familie moeten achterlaten tijdens de vlucht. Ze kampen dikwijls met schuldgevoelens omdat ze hun familie in moeilijkheden hebben gebracht. Ze zitten er ook mee dat zij zich in veiligheid bevinden, terwijl hun familie in het herkomstland nog steeds gevaar loopt. Zolang een vluchteling zijn familie niet bij zich heeft, is zijn hoofd dikwijls onvoldoende vrij om zich te richten op zijn toekomst in zijn nieuw land. Bovendien zetten de lange procedures de relaties binnen het gezin danig onder druk.

In mijn eigen land was ik beter af dan hier. Ik had een goed loon en ik leefde er samen met mijn familie. Nu ben ik relatief arm. Ik voel me schuldig omdat mijn familie het slachtoffer is van mijn beslissingen, eerst in ons eigen land en nu in het land waar we veiligheid vonden, maar waar we met problemen te maken krijgen die we vroeger nooit hadden.

Vluchtelingen kunnen niet met hun gezin in hun land van herkomst samenleven. Europese regelgeving verplicht lidstaten daarom het recht op gezinshereniging voor hen te verzekeren. België komt hieraan tegemoet door vluchtelingen minder strikte voorwaarden op te leggen voor gezinshereniging als ze binnen het jaar na hun erkenning een aanvraag indienen. Zij moeten bijvoorbeeld niet, zoals andere migranten, bewijzen dat ze over voldoende inkomen en huisvesting beschikken.

Toch hebben veel vluchtelingen het moeilijk om binnen het jaar een dossier samen te stellen. De vereiste documenten, met bijhorende vertalingen, zijn vaak moeilijk verkrijgbaar en soms is het voor de familie te gevaarlijk om hiervoor naar de eigen overheidsadministratie te stappen. Ook de behandeling van de dossiers door de Belgische administratie verloopt soms traag.

De procedure gezinshereniging is ook erg duur. Een visum naar België kost 180 euro per persoon. Daar komen dikwijls ook nog kosten bovenop voor DNA-testen, vertalingkosten en andere administratieve kosten. Voor een partner en twee kinderen loopt het bedrag al snel op tot meer dan 1000 euro, zonder vliegtuigtickets. Deze kosten moeten door de vluchteling zelf worden betaald. Veel vluchtelingen gaan schulden aan om met hun familie te kunnen samenleven. Het Belgisch Comité voor Hulp aan Vluchtelingen (BCHV) heeft geëxperimenteerd met een fonds dat laagdrempelige leningen uitreikt. Het kon rekenen op een behoorlijke terugbetalingsgraad. Vanuit de overheid zouden dergelijke leningen structureel voorzien kunnen worden. Het OCMW is momenteel niet verplicht om tussen te komen en doet dat dan ook zelden.

Overwegende dat mevrouw B. nu halftijds werkt en waarschijnlijk na de komst van de kinderen nog minder zal werken en nog meer afhankelijk zal worden van steun van het OCMW, besluit het vast bureau geen steun te verlenen ter ondersteuning van de procedure gezinshereniging. (Uit een officiële beslissing van een OCMW)

Door al deze drempels wordt het recht op een gezinsleven erg bemoeilijkt. Ten slotte getuigt onder andere het BCHV dat een keer de gezinsherenigingprocedure rond is, de moeilijkheden soms van voor af aan herbeginnen. De vluchteling moet dan immers een grotere woning zoeken en ook zijn gezinsleden inschrijven in de gemeente.

Alles begint met taal

Sociale diensten, onthaalbureaus en beleidsmakers hechten terecht veel belang aan Nederlandse taalkennis. Taal is belangrijk om te kunnen begrijpen wat je rechten en plichten zijn, te communiceren met allerlei diensten en werk te vinden. Taal is ook nodig om nieuwe mensen te leren kennen en het isolement te doorbreken waar veel vluchtelingen zich in bevinden.

Anderzijds is het als vluchteling niet altijd evident om de goede taal cursus te vinden of de taalkennis die je opdoet in de praktijk te oefenen. Vluchtelingen die Nederlands

willen leren, stuiten op een tekort aan taalopleidingen op maat. In het najaar 2010 stonden 5700 mensen op de wachtlijst voor Nederlandse les in Antwerpen. De centra voor basiseducatie, die opleidingen organiseren voor lagergeschoolden, hebben de langste wachtlijsten.

De meeste opleidingen zijn gratis. Dit geldt echter niet voor een intensieve opleiding academisch Nederlands. Deze taalopleidingen gaan veel sneller, waardoor ze ideaal zijn voor mensen die zich voorbereiden op hogere studies of een hooggekwalificeerde job ambiëren. De stad Gent komt hieraan als enige tegemoet en voorziet een tegemoetkoming voor inwoners met een laag inkomen die deze cursussen willen volgen.

Taal is in Vlaanderen ook een erg gevoelig onderwerp. Maar het beleid komt weinig tegemoet aan mensen die er nog niet in geslaagd zijn om zich het Nederlands eigen te maken. Een nieuwkomer kan zich nochtans niet vanaf dag één uit de slag trekken in het Nederlands en niet iedereen heeft een talenknobbel.

Deze focus op Nederlands zorgt er ook voor dat de overheid onvoldoende in tolken vertaaldiensten investeert. Voor sommige talen zijn er zelfs geen tolken beschikbaar. Nieuwkomers moeten daarom soms beroep doen op privétolken of beëdigde tolken bij de rechtbank, die dan weer erg duur zijn.

Bovendien beschouwen maatschappelijk werkers van het OCMW, zeker bij het begin van de begeleiding, de gebrekkige kennis van het Nederlands als de belangrijkste oorzaak van kortsluitingen in de communicatie (HIVA, 2010). Tolken zijn dus nodig. Door het gebrek aan tolken moeten hulpverleners soms een beroep doen op informele tolken of overschakelen op een andere taal. Dit kan tot misverstanden leiden die ervoor zorgen dat het alweer langer duurt voor een vluchteling een uitweg vindt uit zijn preciaire situatie.

Sommige cruciale zaken moeten heel precies uitgelegd worden. Als dat niet lukt in

het Nederlands moeten andere oplossingen mogelijk zijn. Nu zijn de regels niet altijd realistisch. Strikt genomen mag volgens de taalwetgeving in openbare dienstverlening enkel Nederlands gesproken worden. Dit leidt soms tot bevreemdende situaties. Zo moet een sociaal werker die dezelfde moedertaal heeft als een vluchteling volgens de regels toch beroep doen op een tolkendienst om met die vluchteling te communiceren.

Vluchtelingen die Nederlands willen leren, stuiten op een tekort aan taalopleidingen op maat. De centra voor basiseducatie, die opleidingen organiseren voor lagergeschoolden, hebben de langste wachtlijsten.

Het belang van begeleiding

Waar eindigt een goede begeleiding en begint pampieren? Wanneer laat je vluchtelingen aan hun lot over en wanneer ben je hen eerder aan het aanzetten tot zelfredzaamheid? Het is een moeilijke evenwichtsoefening.

Ervaring uit de praktijk wijst toch uit dat een intensieve begeleiding bij de start ervoor zorgt dat vluchtelingen sneller en beter op eigen benen staan (Vluchtelingenwerk Vlaanderen, 2012). Begeleiding loodst hen vlotter door administratieve procedures en helpt hen bij het zoeken naar een woonst. Zo wordt kostbare tijd gewonnen. Net erkende vluchtelingen hebben ook nood aan budgetbegeleiding. Tijdens de asielprocedure kregen ze enkel 'bed, bad en brood' en wat zakgeld. Daarmee leren ze absoluut niet wat de

levenskost is in België. Het armoederisico vergroot exponentieel als mensen van bij de start schulden opbouwen. Ervaring uit de praktijk wijst toch uit dat een intensieve begeleiding bij de start ervoor zorgt dat vluchtelingen sneller en beter op eigen benen staan.

Vlaanderen erkent het belang van een goede start voor nieuwkomers via het inburgeringsbeleid. Dat is een gecombineerd pakket van maatschappelijke oriëntatie, loopbaanbegeleiding en lessen Nederlands. Sinds kort zijn asielzoekers niet meer verplicht om dit programma te volgen. In de praktijk betekent dit dat veel minder asielzoekers de inburgeringscursussen zullen volgen. Als hier geen aangepast programma voor in de plaats komt, wordt de asielprocedure nog meer een periode van nietsdoen en isolement.

Vanaf hun erkenning blijven vluchtelingen wel verplicht om het inburgeringsprogramma te volgen. Hun trajectbegeleider kan hen dan helpen om hun toekomstplannen, op korte en langere termijn, vorm te geven en helpt ook bij de procedure voor de gelijkschakeling van een diploma. Vluchtelingen ondervinden jammer genoeg dat het advies van hun trajectbegeleider soms lijnrecht indruist tegen de verwachtingen van het OCMW. Als uitbeter van het leefloon wil dat OCMW hen immers vooral op korte termijn aan het werk. De coördinatie is dikwijls zoek terwijl vluchtelingen net een eenduidig advies nodig hebben.

Ervaring uit de praktijk wijst toch uit dat een intensieve begeleiding bij de start ervoor zorgt dat vluchtelingen sneller en beter op eigen benen staan.

De zoektocht naar werk

In vergelijking met andere Europese landen zijn in België weinig allochtonen aan het werk en worden hun competenties zwaar onderbenut. Uit onderzoek (Marx, Vermeulen, Corluy, 2010) blijkt dat maar 3% van alle nieuwkomers een job vindt overeenkomstig zijn opleidingsniveau. Vluchtelingen brengen dikwijls een pak werkervaring mee uit hun land van herkomst, sommigen hebben hogere diploma's en ze zijn uiterst gemotiveerd om hier aan het werk te gaan. In vergelijking met andere Europese landen zijn in België weinig allochtonen aan het werk en worden hun competenties zwaar onderbenut.

Toch blijkt het voor hen allesbehalve evident om (gepast) werk te vinden. Door de lange inactiviteit hebben ze onvermijdelijk een gat in hun cv. Veel werkgevers hebben ook koudwatervrees om iemand met een vreemd diploma, die het Nederlands nog niet perfect beheerst, in dienst te nemen. Werkgevers willen, ondanks de krapte in sommige sectoren, onmiddellijk rendement. Zo haken ze bijvoorbeeld af op taalondersteuning op de werkvloer (Geets, 2010). Jammer genoeg kunnen we ook hier niet om het onderwerp discriminatie heen. Meerdere studies hebben aangetoond dat een vreemde naam dikwijls voldoende is om een sollicitatie verticaal te klasseren. Ook op de werkvloer komen discriminatie en racisme nog vaak voor.

In vergelijking met andere Europese landen zijn in België weinig allochtonen aan het werk en worden hun competenties zwaar onderbenut.

De meeste vluchtelingen starten hun zoektocht naar werk als steuntrekker bij het OCMW. Het beleid van OCMW's is er heel erg op gericht om mensen zo snel mogelijk aan het

werk te krijgen. Als het niet lukt op de reguliere arbeidsmarkt worden voor hen activeringstrajecten opgezet. Het bekendst is het *artikel 60, §7* waarbij mensen een tot twee jaar werkervaring opdoen. De federale overheid voorziet hiervoor een maandelijkse subsidie en de werkgever moet geen werkgeversbijdragen betalen.

Voor sommige vluchtelingen is dit een erg goed systeem. Ze willen immers zo snel mogelijk weer aan de slag. Maar de activering verloopt dikwijls op een ondoordachte manier. Vanuit hun ervaring met Belgische armen gaan begeleiders en instanties er zelden van uit dat een OCMW-cliënt kan georiënteerd worden naar een hooggekwalificeerde job, ondernemerschap of een carrière als kunstenaar. Dat dit minder snel gaat dan de voor de hand liggende recepten richting logistiek of schoonmaakploeg is evident. Maar met iets meer tijd – waarin een bijkomende opleiding kan gevolgd worden, of zorgvuldiger gezocht wordt naar de juiste job – kunnen vluchtelingen op een plek terechtkomen waar ze beter renderen. En dit gaat niet enkel op voor hooggeschoolden. Tijdens onze gesprekken hoorden we ook het verhaal van een vluchteling die geen toestemming kreeg om een kappersopleiding te volgen, nochtans een knelpuntberoep.

Een ondoordacht activeringsbeleid ontnemt vluchtelingen de autonomie over hun eigen toekomstplannen. Tijdens onze gesprekken hoorden we verschillende verhalen van mensen die hierdoor gedemotiveerd raakten en zelfs in een depressie belandden.

Tijdens een overleg met enkele arbeidstrajectbegeleiders vroegen we of een cliënt zou mogen stoppen met een art. 60, §7 als hij zelf een andere maar tijdelijke functie vindt die beter aansluit bij zijn capaciteiten. Uit de antwoorden bleek dat de ene maatschappelijk werker deze beslissing zou verdedigen voor de Raad, zelfs als het een deeltijdse functie zou zijn, de andere zou dit sowieso weigeren.

Jammer genoeg leidt een *artikel 60, §7* zelden tot een vast contract, maar opent het meestal enkel het recht op werkloosheidssteun. Vluchtelingen komen dan terecht bij de VDAB voor begeleiding naar werk. Ook daar wordt gestreefd naar een snelle activering en ook daar kan de dienstverlening enorm variëren. De klassieke beroepsopleidingen geven geen garantie zolang werkgevers huiverig zijn om nieuwkomers aan te werven. Ook de individuele trajecten waarin werk kan gecombineerd worden met (bij)scholing en taallessen worden te weinig gebruikt.

Er wordt gezegd dat je werk zal vinden na een opleiding dus je doet daarvoor hard je best en krijgt hoop maar nadien is er geen werk. Hoe goed je Nederlands ook is, hoe veel opleidingen je ook volgt, je wordt bijna alleen maar gevraagd voor jobs in bijvoorbeeld de schoonmaak.

Onderwijs en opleiding

Heel wat vluchtelingen behaalden al diploma's in hun land van herkomst. Meestal wordt dit diploma niet of op een lager niveau erkend in Vlaanderen. Ook diploma's secundair onderwijs worden niet altijd gelijkgeschakeld. Soms is de reden daarvoor erg formalistisch. Zo worden secundaire diploma's nooit erkend voor landen waar kinderen elf in plaats van twaalf jaar school lopen, ongeacht de kwaliteit van het onderwijs. Dat is bijvoorbeeld het geval voor secundaire diploma's uit Rusland.

De enige oplossing om alsnog hun eigen beroep te kunnen uitoefenen of hun competenties te laten renderen, is voor vele vluchtelingen opnieuw gaan studeren. Dit kunnen lange trajecten zijn van meerdere jaren waar OCMW of RVA hun goedkeuring voor moeten geven. Dit past natuurlijk niet in de mantra van snelle en dwingende activering. Het is ook voor de vluchteling zelf geen evidente keuze om opnieuw te gaan studeren, omdat dit een lange periode zonder degelijk inkomen betekent.

Een goed overwogen studiekeuze is essentieel. De beslissing van de Vlaamse overheid om vanaf september 2013 centra te voorzien waar educatief advies aan volwassenen wordt gegeven, is alvast een stap vooruit. Maar ook dan loopt het niet altijd van een leien dakje. Studies worden bemoeilijkt door de taalachterstand waar vluchtelingen mee kampen, de verschillende onderwijscultuur en soms ook de moeilijke combinatie met een gezin. Slechts een kleine groep slaagt erin om de studie succesvol af te ronden. Met wat extra aandacht en ondersteuning zouden misschien meer mensen hierin slagen.

Subsidiar beschermden

Mensen die persoonlijk geen risico op vervolging lopen, maar voor wie het door de algehele onveiligheid toch te gevaarlijk is om terug te keren naar hun herkomstland, kunnen subsidiaire bescherming krijgen. Dat geldt bijvoorbeeld voor mensen uit Afghanistan. Daarbij hoort een verblijfsvergunning van één jaar die in principe verlengd wordt tot de situatie in het herkomstland verbetert. Vijf jaar na de indiening van de asielaanvraag kan de verblijfsvergunning permanent worden.

Over het algemeen hebben subsidiair beschermden dezelfde rechten als vluchtelingen maar toch zorgt het tijdelijke verblijfsstatuut voor extra moeilijkheden. Om te beginnen is er het onzekere toekomstperspectief; kan ik hier mijn toekomst uitbouwen of moet ik op een bepaald moment toch terugkeren? Tot nu toe heeft België nog nooit geweigerd een statuut van subsidiaire bescherming te verlengen. In sommige buurlanden gebeurt dat wel.

Maar het tijdelijke verblijfsstatuut zorgt vooral voor nog maar eens extra papierwerk en maakt in de eerste plaats de zoektocht naar werk nog moeilijker. Een subsidiair beschermde heeft immers een arbeidskaart C nodig om te mogen werken. Dit maakt werkgevers nog terughoudender om hen in dienst te nemen (Caritas International, 2011). De schrik voor extra ingewikkelde administratie en voor illegale tewerkstelling en de bijhorende boetes zit er bij veel werkgevers diep in.

Welkom in Vlaanderen?

Armoede heeft niet alleen te maken met een gebrek aan financiële middelen, maar is een kluwen van uitsluiting en verminderde kansen. Het Vlaams netwerk van Verenigingen waar Armen het Woord Nemen vat het armoedebestrijdingsbeleid in een aantal grondrechten. Die grondrechten staan ook op het spel wanneer men kijkt naar het verhaal van vluchtelingen: recht op een woning, recht op een gezinsleven, recht op onderwijs, werk en een goede gezondheidszorg.

Wie vertrouwd is met armoedebestrijding zal in deze tekst ongetwijfeld heel wat knelpunten en hindernissen herkennen die ook gelden voor Belgische armen. Ook zij gaan gebukt onder een lange periode van inactiviteit, administratieve problemen en een gebrek aan succesverhalen wat tot moedeloosheid leidt. Wie vertrouwd is met armoedebestrijding zal ongetwijfeld heel wat knelpunten en hindernissen herkennen die ook gelden voor Belgische armen. Ook zij gaan gebukt onder een lange periode van inactiviteit, administratieve problemen en een gebrek aan succesverhalen wat tot moedeloosheid leidt.

Voor haar campagne in 2010 bevroeg Welzijnszorg ouders in armoede. Verschillende ouders vertelden dat ze de hoop hadden opgegeven om hun eigen dromen waar te maken en daarom hun leven in het teken van hun kinderen zetten. Opvallend genoeg hoorden we dezelfde verzuchting in een vraaggesprek met vluchtelingen dat Vluchtelingenwerk hield in 2011. 'Mijn leven is voorbij, maar ik leef nu voor mijn kinderen'.

Daarnaast worden vluchtelingen geconfronteerd met specifieke knelpunten. Ze beschikken over een beperkte kennis van het Nederlands en de maatschappij, hebben een klein sociaal netwerk en hun traumatische geschiedenis kan voor psychosociale problemen zorgen. Ook de discriminatie die vluchtelingen tijdens hun integratietraject tegenkomen, knaagt aan hun zelfbeeld. Mensen die in hun herkomstland een goede sociale positie hadden, voelen zich nu gewantrouwd en misprezen. Zelfs zonder dat er sprake is van openlijk racisme is het voor nieuwkomers in Vlaanderen niet evident om erbij te horen.

Wie vertrouwd is met armoedebestrijding zal ongetwijfeld heel wat knelpunten en hindernissen herkennen die ook gelden voor Belgische armen. Ook zij gaan gebukt onder een lange periode van inactiviteit, administratieve problemen en een gebrek aan succesverhalen wat tot moedeloosheid leidt.

Nieuwkomers vinden nog te weinig hun weg naar de plekken waar Vlamingen elkaar ontmoeten en maatschappelijke discussies voeren. Veel jeugdbewegingen, buurtcentra en andere verenigingen blijven monocultureel, soms ondanks hun eigen goede wil om daar iets aan te doen. Vluchtelingen durven de stap vaak niet te zetten, maar dat is niet de enige verklaring. De inspanningen vertrekken nog al te vaak vanuit de eigen vertrouwde recepten en niet vanuit een kennis van de leefwereld van de nieuwe Belgen. Als we vluchtelingen en hun kinderen een plaats willen geven in de maatschappij moet Vlaanderen zijn deuren echt openzetten.

Sinds enkele jaren erkent de Vlaamse overheid dat een goed armoedebeleid de inbreng van de armen zelf nodig heeft. Speciaal daarvoor opgeleide ervaringsdeskundigen in de armoede werken op verschillende overheidsdiensten en in organisaties om activiteiten en maatregelen te screenen vanuit de blik van armen zelf. Op die manier worden geen energie en middelen verspild aan maatregelen die niet werken omdat ze niet aansluiten bij de leefwereld van de doelgroep. Gezien de achtergrond van vele armen is het geen gek idee om ook vluchtelingen en andere mensen van buitenlandse origine actief mee op te nemen in dat beleid. De oorzaken van armoede zijn divers, dus moeten de recepten om ze te vermijden en te verhelpen dat ook zijn. Passe-partoutoplossingen zijn uit den boze en maatwerk is de boodschap.

Jammer genoeg komt Kafka momenteel te vaak om de hoek kijken. Vluchtelingen raken verstrikt in een administratieve mallempolen die hen murw slaat. Kafka krijgt een perfide

trekje als het gaat om een officieus ontradingsbeleid. In het discours en het beleid van vele diensten en besturen lijkt een soort wantrouwen de bovenhand te halen. Vluchtelingen moeten vooral gewezen worden op hun plichten en er wordt gepleit voor een kordaat beleid dat hen zo snel mogelijk uit de welzijnsvoorzieningen haalt.

Nochtans zijn vele vluchtelingen ambitieus. Ze hebben heel wat ervaring en competenties en staan te popelen om deze te kunnen inzetten, voor zichzelf, hun kinderen en de maatschappij. Als samenleving hierop inzetten moet niet worden gezien als een kost, maar als een investering in de toekomst.

Het zou kunnen helpen om het beleid veel meer te baseren op cijfers en objectieve gegevens. Gericht onderzoek naar de positie van vluchtelingen – en andere nieuwkomers – kan helpen om te zorgen voor maatwerk. Hier en daar zien OCMW's en andere diensten dat nieuwe recepten nodig zijn en slaan ze aan het experimenteren. Hopelijk kunnen die pilootprojecten rond brugfiguren, activering van hooggeschoolden en participatie van nieuwkomers zorgen voor een nieuwe wind in het heersende discours.

Als we het belangrijk vinden om vluchtelingen bescherming te bieden, moeten we er ook voor zorgen dat zij en hun kinderen hier hun leven kunnen uitbouwen. We zorgen zo ook voor een samenleving waar iedereen zich thuisvoelt – nieuwe en iets minder nieuwe Belgen. Integratie goed aanpakken en investeren in een goede start van vluchtelingen past dan ook in een efficiënt armoedebeleid. Het is aan de Belgische samenleving om die kansen te bieden en aan de vluchtelingen om ze te grijpen.

De oorzaken van armoede zijn divers, dus moeten de recepten om ze te vermijden en te verhelpen dat ook zijn. Passe-partoutoplossingen zijn uit den boze en maatwerk is de boodschap.

Bio

Christophe Janssens is projectmedewerker bij Vluchtelingenwerk Vlaanderen.

Sabine Craenen is diensthoofd Integratie en Terugkeer bij Vluchtelingenwerk Vlaanderen.

Literatuurlijst

- Dierickx D., Vranken J., Coene J. Van Haarlem A. (red), Armoede en sociale uitsluiting, Jaarboek 2011, Acco, Leuven – Den Haag.
- Klaver J., van der Welle I., Integratiebarometer 2009, Een onderzoek naar de integratie van vluchtelingen in Nederland, Vluchtelingenwerk Nederland, Schotanus en Jens, Nieuwegein.
- Begeleiding op maat: sleutel tot succesvolle integratie. Rapport van 2 jaar ervaring met vluchtelingen die in een gesloten centrum hun statuut kregen. Caritas international, oktober 2011.
- Juchtmans G, Wets J., Focus op: Maatschappelijk werk en etnisch-culturele minderheden in Leuven. Naar oplossingsporen in zorg en beleid op basis van een structureel overleg, HIVA – K.U.Leuven, oktober 2010.
- Gemeenten Geven Thuis. Bruggen bouwen tussen asielopvang en reguliere diensten voor erkend vluchtelingen, Vluchtelingenwerk Vlaanderen, april 2012.
- Marx, Vermeulen, Corluy, Staten-Generaal voor Inburgering en Integratie: Werkgroep Werk, UA, 2010.
- Geets J, De arbeidsmarktpositie van (hoog)geschoolde immigranten: Een vergelijkende kwantitatieve studie van autochtonen en immigranten op basis van de enquête naar de arbeidskrachten met bijzondere aandacht voor 'overkwalificatie', Steunpunt Gelijkekansenbeleid, consortium UA en UHasselt, 2010.
- Informatie over gezinshereniging van vluchtelingen komt uit verschillende bronnen van het Belgisch Comité voor Hulp aan Vluchtelingen (BCHV), www.cbar-bchv.be.